

Blaž Otrin. *Socialna dejavnost Katoliške cerkve v ljubljanski (nad)škofiji od konca 18. stoletja do druge svetovne vojne*. Zbirka AES. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete, 2023. 438 str. ISBN 978-961-90474-8-4.

V časih, ko je zbiranje sredstev in prostovoljnih prispevkov za različne namene doma in po svetu zelo aktualno in ko se v Cerkvi poudarja njeno socialno-karitativno delo, je dobrodošel pogled na to obliko delovanja Cerkve v slovenskem prostoru v preteklih obdobjih. To je bila navsezadnje stalna dejavnost Cerkve in njenih ustanov, čeprav je bila po drugi svetovni vojni prepovedana – in so se organizirane oblike delovanja za pomoč bližnjim smele izvajati le v režimsko odobrenih organizacijah. Pri Otrinovem delu gre za razširjeno in preoblikovano magistrsko nalogo ob zaključku študija zgodovine na Filozofski fakulteti UL leta 2010. Raziskava je nastala predvsem na temelju izvirnega gradiva, ki ga hranijo fondi v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. Ob skrbi za ureditve in pripravo popisov vrste fondov, ki jih hrani arhiv, je bilo temeljne ugotovitve mogoče analizirati in sintetično povzeti v obliki monografske študije.

V uvodni del monografije bi bilo mogoče uvrstiti prvi dve poglavji, ki sta namenjeni pregledu socialnega nauka in programov Katoliške Cerkve v časovnem okviru, ki ga kaže naslov dela, ter socialni politiki države najprej v avstrijskem delu Habsburške monarhije in

nato v slovenskem delu Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Jugoslavije). Gre za umestitev socialno-karitativne dejavnosti Cerkve v širši družbeno-zgodovinski kontekst. Predstavljen je odnos vesoljne Cerkve do različnih družbenih vprašanj iz obravnavanega obdobja in odziv posameznih papežev na nove idejne tokove. V okviru neposrednih odgovorov, ki so se oblikovali ob novih socialnih problemih, ki jih je prinesla prva industrijska revolucija, so začele nastajati redovne skupnosti, ki so na nova vprašanja ponudile svoj odgovor, a tudi vrsta karitativnih in socialnih ustanov. Vodstvo Cerkve je na novo problematiko, ki jo je prinesla industrializacija in nastanek proletariata, odgovorilo pozno – formalno več kot štiri desetletja kasneje kot voditelji komunističnega gibanja. Orisano je delo papežev in nato ljubljanskih škofov na socialnem področju v tem času ter njihovi konkretni koraki za uveljavitev krščanskih načel pri reševanju socialnih vprašanj. Za mnoge akcije in ustanove so bili pobudniki laiki, ki so imeli poseben čut za socialne probleme in posamezne stanove. Zasebna iniciativa je v mnogih primerih služila kot začetna spodbuda, v nadaljevanju pa so pobudo podprle še cerkvene in javne ustanove. Sodelovanje vseh je nato prinašalo vidne rezultate. Besedilo razprave jasno pokaže, da so bili pogledi na reševanje socialnih vprašanj – tudi v vrstah katoličanov – različni in da je bil izhodiščni pristop predvsem karitativni. Za mnoge je bilo to razlog za pohujšanje

in nezaupanje do ustanov, ki so se oblikovale v okviru Cerkve. Ukrepi države na socialnem področju, ki so zavezovali tudi cerkvene ustanove, so bili vse do sredine 19. stoletja rezultat državnega cerkvenstva iz časa razsvetljenih absolutistov.

Krajši poglavji orisujeta dobrodelne ustanove v upravi Cerkve ter Cerkev kot državni organ socialnega skrbstva. Župnijski ubožni inštituti, ki so jih organizirale župnije in so za njihovo delovanje lahko pridobivale javna sredstva, so predstavljeni kot najpogostejša oblika skrbi za uboge in ljudi v stiski. Gre za pravno utemeljitev, večkratne reforme in slednjič ukinitve teh inštitutov. Kot primer je obširneje predstavljeno delovanje ubožnih inštitutov v župnijah Mečinje, Šentvid pri Stični in v Ljubljani. Kot oblika pomoči za revne so orisane posebne nabirke, ki so bile organizirane v župnijskih okvirih. V pristojnosti Cerkve je bila tudi skrb za najdence. Za njihovo oskrbo so bile ustanovljene najdenišnice (najprej v Trstu, nato v Ljubljani); svojo vlogo pri tem so imeli tudi dušni pastirji, katerih naloga je bila spremljati delo z najdenci, ki so bili oddani v rejo na ozemlju njihove župnije. Kot primer je prikazano delo za najdence v župniji Dob.

Zadnje poglavje je v celoti namenjeno pregledu samostojnih iniciativ, ki jih je Cerkev razvila kot odgovor na potrebe različnih skupin. Usmeritve in poudarke so v času katoliškega gibanja v zadnjih desetletjih 19. in v začetku 20. stoletja dajali zlasti slovenski katoliški shodi, ki so bili organizirani po zgledu podobnih prireditev v nemškem prostoru. Dobrodelna dejavnost Cerkve se je izražala predvsem v obliki številnih dobrodelnih društev. Na tem področju je

bil pomemben prispevek različnih moških in ženskih redovnih skupnosti ter kongregacij (med njimi so imele osrednje mesto usmiljenke in šolske sestre), cerkvenih združenj in bratovščin ter župnij. Ustanovljenih je bilo več zavodov za posamezne kategorije prebivalstva. Med bolj organizirane oblike reševanja stisk so spadala različna katoliška stanovaška društva, delavske strokovne organizacije (osrednja je postala Jugoslovanska strokovna zveza) in zadruga. Kot ugotavlja avtor, »je združništvo predstavljalo enega ključnih delov katoliškega socialnega gibanja na Slovenskem. Združna organiziranost je predstavljala samopomoč med združniki in posledično prinesla zmanjšanje socialnih stisk prebivalstva.« (308) Šlo je za zelo različne pobude, ki jih je bilo treba umestiti v cerkveni pravni okvir. V organizacijskem pogledu je socialno-karitativno delo doseglo največji razcvet v času po prvi svetovni vojni. Koordinator vseh dejavnosti na tem področju je postala Karitativna zveza v Ljubljani. Ljubljanski škofje so s svojim posredovanjem njihovo delovanje skušali poenotiti in urediti ter s tem zmanjšati negativni vpliv takšne razdeljenosti v širšem prostoru (to se je kazalo zlasti v delavskih organizacijah). Kot pomemben pripomoček za nadaljnje raziskovanje tega področja družbenega in cerkvenega življenja bodo lahko služili sezname in sumarni pregledi delovanja socialnih in karitativnih ustanov, ki jih avtor naveda kot integralni del svoje raziskave.

Čeprav monografija pozornost namenja predvsem karitativno-socialnemu delovanju na ozemlju ljubljanske (nad)škofije, so temeljne ugotovitve in tudi dejstva v veliki meri povedna za škofije v drugih delih Habsburške monarhije in nato nove

južnoslovanske države. V obeh obdobjih je šlo za isti cerkveni in državni kontekst, škofje pa so svoje nastope in ukrepe usklajevali v okviru Avstrijske in nato Jugoslovanske škofovske konference.

Monografija B. Otrina je celovit in podroben pregled delovanja voditeljev ljubljanske škofije in njenih ustanov na karitativno-socialnem področju v stoletju in pol. Kot ustreza temeljni zasnovi zbirke AES, je osrednjemu besedilu razprave dodanih še 36 izvirnih arhivskih

dokumentov, ki razpravo dopolnjujejo vsak na svoj način. Segajo od leta 1784, ko gubernij v Gradcu poroča o ubožnem inštitutu pod imenom Družba ljubezni do bližnjega, do pisma vodstva Jugoslovanske strokovne zveze škofu Gregoriju Rožmanu leta 1939, v katerem ga vodstvo te zveze opozarja na razmere med delavstvom ter na spore med podporniki in nasprotniki delavskih združenj.

Bogdan Kolar